

УДК 070:355.48(477) "2014/2025"-053.2/.6
DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2025.31.347557>

НЕПОВНО(МАЛО)ЛІТНІ НА ПОРЯДКУ ДЕННОМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ МАСМЕДІА ПРО ВІЙНУ В УКРАЇНІ

Аліна Задорожня,

канд. політ. наук,
доцент кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій
факультету журналістики, реклами та видавничої справи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
e-mail: alizador@onu.edu.ua
ORCID iD: 0009-0000-7420-7029

У цьому дослідженні розглянуто еволюцію ролі журналіста під час війни в Україні, зосереджуючись на викликах, спричинених масовими вбивствами або травмами (психологічними та фізичними) дітей російською армією, та зміною поведінки аудиторії. У ньому розглядається алгоритм поширення новин серед громадян, а також важливість дотримання професійних стандартів та етичних норм.

У статті підкреслюється необхідність масмедіа підвищувати медіаграмотність, адаптуватися до нових форматів оповіді, підтримувати довіру в просторі, насиченому інформацією та дезінформацією. Результати дослідження сприяють розумінню того, як українська та європейська журналістика може зберегти свою місію, одночасно приймаючи нові стандарти в новій реальності.

Ключові слова: журналістика в умовах війни в Україні, етичні норми, порушення прав дітей.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями. Внаслідок повномасштабного вторгнення російської армії в Україну, на кінець 2025 р. на її території загинуло понад 670 дітей, тисячі поранених та зниклих, підтверджено 20 випадків сексуального насильства, 20 тисяч вважаються примусово вивезеними й депортованими. Такі офіційні дані оприлюднені на платформі «Діти війни», яку створило Міністерство реінтеграції та Національне інформбюро за дорученням Офісу Президента.

З огляду на це, роль журналіста полягає в тому, щоб суха статистика війни перетворилася на проблему, яка виходить за межі країни, шляхом залучення експертів, світових лідерів, які реагують на голоси дітей, адже під приціл окупантів потрапила одна з найбільш вразливих категорій населення.

На початку розгляду теми варто згадати про дослідження, які проводилися останнім часом. Зазвичай основою журналістських матеріалів у період заборон і

обмежень стає офіційна інформація, яку представники масмедіа доповнюють дитячими сторіз, свідченнями очевидців, коментарями військових. Статистичні дані зустрічаються в офіційних заявах, звітах Управління Верховного комісара ООН із прав людини (УВКПЛ), ЮНІСЕФ, в аналізах української медійної громадської організації «Інститут масової інформації» (далі ІМІ), інтернет-виданні «Детектор медіа».

Теоретичний аспект дослідження щодо підготовки журналістських матеріалів про дітей в умовах воєнного стану ми пов'язали з теорією фреймінга, основоположником якої є Ервінг Гоффман та його послідовник Роберт Ентман. Практичне втілення основних принципів висвітлення теми нам вдалося відшукати на сторінках постачальників інформації: «BBC», «CNN», «Deutsche Welle», «Independent», «Reuters», «France 24» та вітчизняних масмедіа.

Мета дослідження. Розглянемо дане питання через аналіз теми у масмедіа, формулюючи мету наступним чином: дослідити способи висвітлення проблем неповнолітніх і малолітніх, постраждалих у війні в Україні вітчизняними та європейськими журналістами. З огляду на це, спробуємо знайти відповіді на наступні питання: з'ясуємо місце теми на глобальному рівні, розглянемо приклади її подачі журналістами та визначимо оптимальні шляхи оприлюднення інформації про дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Масована атака українських міст, вбивства, потік переміщеного населення, хаос на митницях, створило ситуацію, коли представникам масмедіа довелося рішуче діяти, щоб світ дізнався про тотальні злочини росіян проти людяності, зокрема про порушення Конвенції ООН про права дитини. Зрештою неповнолітні й малолітні ставали «німими» свідками трагедії, проте, як зазначено у статті 12 угоди, вони повинні мати змогу формувати та висловлювати власні погляди.

Фахівець у галузі журналістики та медіазнавства Тімоті Екеледірічукв Оньс-джел переконаний: «Медіа-система, що базується на правах дитини та етичних нормах, є важливою для забезпечення точного та шанобливого представлення досвіду дітей» [3]. Отже, моральний аспект став основою подальшої роботи журналістів. У перший же рік великої війни 25 листопада 2022 р. керівництво центральних медіа ухвалило Спільний акт узгодження № 3 (нова редакція) «Висвітлення в медіа теми дітей війни», який згодом був опублікований на сайті Нацради України з питань телебачення і радіомовлення. Він враховував тривалу психологічну травматизацію, суспільну напруженість неповно(мало)літніх. Разом з тим вибір способів отримання й подання інформації ставав дедалі обмеженим.

Вибірковість аспектів сприйняття подій і процесів, що висвітлювалися та водночас дотримання етичних норм, дозволили аудиторії краще концентруватися на суті проблеми й знаходити дієві методи її подолання. Визначення чітких рамок у медіа та комунікаційних дослідженнях знайшли своє відображення у теорії фреймінгу (основоположник Ервінг Гоффман, 1974 р.), яка дозволила сконструювати та інтерпретувати проблему населенню, надаючи їй сенсу. Прибічники іншої теорії —

побудови порядку денного М.Маккомбс і Д.Шоу вказали на основну відмінність двох ідей: фреймінг підказує населенню не на те, про що думати, а як думати. Тобто як саме сприймати, зазначену в адженді проблему. Американський вчений Роберт Ентман, окрім визначення рамок аспектів сприйняття реальності, запропонував окреслити проблему, вказати причини та враховувати рівень дотримання етичних норм з метою пошуку шляхів вирішення питання. Тож на фоні війни в Україні, йдеться, як про сучасні проблеми, пов'язані із позбавленням дитинства, так і про майбутнє, яке впливає на розвиток нації в цілому. Відповідальність за порушення Конвенції ООН про права дитини, окрім країни-агресорки, несуть і інші суб'єкти міжнародного права, які не вживають ефективних заходів для захисту дітей, керуючись не лише правовими нормами, проте й моральними принципами. У розв'язанні питання особливу роль відіграють представники масмедіа, які фіксують злочини проти найменших українців.

За результатами моніторингу дванадцяти вітчизняних масмедіа який цьогооріч проводився ІМІ з 3 по 13 березня, продемонстрував, що у 28% (більше чверті) матеріалах діти згадувалися в контексті війни. Переважно публікації носили інформаційний характер без надмірної емоційності й були пов'язані із наслідками ворожих обстрілів, примусовим переміщенням до рф. Дослідники інституту зазначили: «Матеріали, що потрапили до вибірки, також не містили графічних зображень потерпілих або шокувальних деталей, що відповідає етичним нормам подання інформації під час висвітлення трагічних подій» [1]. Водночас практично всюди відсутній «людський вимір», а саме коментарі місцевих, рятувальників. У такому випадку важлива консолідація зусиль міжнародних, центральних журналістів із регіональними колегами, які зазвичай першими потрапляють на місце подій.

До прикладу, «Кореспондент», «Гордон», «Цензор», при висвітленні теми викрадення дітей обмежувалися офіційними джерелами, уникаючи свідчень анонімізованих представників родин, організацій, що залучені до процесу повернення депортованих. Важливо також зазначати скільки дітей було вивезено і скількох вдалося повернути. Теми навчання школярів у прифронтових регіонах, відкриття підземних дитсадочків, на думку експертів, варто було доповнити коментарями батьків. У даній ситуації під приціл ІМІ потрапив «24 канал». Питання психоемоційної підтримки учнів (тренінги, заходи, направлені проти вербування молоді російськими спецслужбами, рекомендації зі збереження психологічної рівноваги) висвітлювалося без порушень.

До офіційних промов, які зазвичай дублюють медіа варто віднести доповідь Верховного комісара ООН з прав людини Фолькера Тюрка від 21 березня 2025 р. про наслідки війни для українських дітей; висновки виконавчої директорки ЮНІСЕФ Кетрін Рассел про дітей, які живуть у зонах бойових дій, щодня стикаючись із боротьбою за виживання. Медіа майже одночасно оприлюднили наступну інформацію: «У 2023 році Міжнародний кримінальний суд у Гаазі видав ордери на арешт

президента Росії Володимира Путіна та уповноваженої з питань дітей Марії Львової-Белової за підозрою у скоєнні воєнних злочинів, зокрема незаконній депортації та переміщенні населення, зокрема дітей, з окупованої України» [2].

Журналісти «BBC News Ukraine» активно протидіють російській дезінформації, повідомляючи «Як Росія роздає викрадених українських дітей і як це приховують» (матеріал від 13 червня 2024 р.). У статті йдеться про те, як росіяни змінюють імена викраденим дітям та пропонують їх на російських сайтах з усиновлення. Кореспондентка видання Д. Куришко у матеріалі «“Мою маму вбили. Мене викрали”. Що українські діти розповіли у Гаазі» (22 вересня 2023 р.) зафіксувала розповіді дітей, які постраждали від росіян. Журналістка «Deutsche Welle» А. Шепелева у статті «ГУР викрило нові докази викрадення Росією дітей з окупації» (30 липня 2025 р.) повідомила про отримання доступу з боку кіберфахівців військової розвідки до документів, що свідчать про масове викрадення українських дітей із окупованих рф територій.

На сторінках «France 24» йшлося, що «Одинадцять українських дітей повернулися з Росії» (21 лютого 2024 р.). В публікації надавалася інформація про тяжкохворих дітей у групі, яких одразу забрали швидкі, про те, що найменшим поверненням — від двох років. Інформація супроводжувалася коментарями омбудсмена, висловлюваннями дітей та їхніх рідних. Риторика «Reuters» також не рідко базується на особистих сторіз. Вдалим прикладом є матеріал «Як російські чиновники та їхні колаборанти таємно викрадають українських дітей». Міжнародні масмедіа вдаються до публікацій інтерв'ю з неповнолітніми й малолітніми, коментарів вчителів, вихователів, офіційних баз зниклих безвісти українських дітей. Британське видання «Independent» ще на початку вторгнення засвідчило, що «Росія використовує з'валтування як «військову стратегію» в Україні: посланець ООН» (15 жовтня 2022 р.). Підтвердженням цього є той факт, що солдати рф озброєні віагрою. За словами посланця ООН Прамілі Паттен, насильницькі дії були скоєні й проти дітей, яких катували та ізолювали: «Цифри ніколи не відображатимуть реальності, оскільки сексуальне насильство — це тихий злочин, про який значною мірою мало повідомляють» [4]. В статті йдеться, що ООН зібрало свідчення жертв сексуального насильства віком від чотирьох до 82 років.

Очевидно, що на сучасному медіапросторі інформація щодо порушень прав дітей в Україні відійшла на задній план, проте злочинні дії проти майбутнього нації продовжуються. Наразі основна роль хронікерів подій війни лежить на вітчизняних, здебільшого регіональних журналістах, які знаходяться в безпосередній близькості до дітей, які постраждали чи продовжують терпіти протиправні дії росії.

Висновки та перспективи дослідження. Початок літа — 4 червня українська влада визначила днем вшанування пам'яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії рф проти України (Постанова ВРУ від 1 червня 2021 р.). Для представників масмедіа це чергова нагода заявити на весь світ про тотальне порушення країною-агресором прав українських дітей на життя, сім'ю, здоров'я, освіту та на майбутнє.

У воєнний час надання журналістами інформації про загиблих неповнолітніх і малолітніх, про їхнє переміщення з метою пошуку притулку, їхні фізичні травми, психологічний стан вимагає жорсткого дотримання законодавчих норм та етичних рекомендацій, що пов'язані з забезпеченням національної безпеки та захистом персональних даних. По-перше, з етичних міркувань представники масмедіа зобов'язані проявляти максимальну чутливість та повагу до родин загиблих, постраждалих, уникаючи натуралістичних фото та добираючи коректні формулювання. При цьому важливо не надавати інформацію, що ідентифікує загиблих без згоди рідних. Друге, проте не менш важливе питання — нерозголошення оперативної інформації завчасно, зокрема до офіційного оприлюднення державними органами влади. Підготовка новин щодо дітей є особливо вимогливою, де кожне запитання під час інтерв'ю та надруковане слово може негативно вплинути на майбутнє постраждалої особи чи навіть дитини-кривдника. Таким чином, дотримуючись певних правил та обмежень у своїй діяльності журналіст переслідує такі завдання, як свідчити, ділитися історіями й закликати до дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Голуб Олена, Романюк Оксана. Українські медіа говорять про дітей, але здебільшого мовою звітів і стереотипів. Дослідження IMI. *Сайт Інституту масової інформації* від 24.03.2025. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-govoryat-pro-ditej-ale-zdebilshogo-movoyu-zvitiv-i-stereotypiv-doslidzhennya-imi-i67292> (дата звернення: 10.09.2025).
2. Шосталь Олександр. Трагічна статистика: ЮНІСЕФ про зростання кількості постраждалих українських дітей. *Інформаційне агентство «112.ua»* від 02.01.2025. URL: https://112.ua/en/tragicna-statistika-unisef-pro-zbilshennya-kilkosti-postrazdalih-ukrainskih-ditej-50947?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.09.2025).
3. Onyejelem Timothy Ekeledirichukwu. Whose Story Is It? Media Portrayals of Children in Conflict and Migration Contexts. P8. No 3 (2025). Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal). URL: <https://www.birci-journal.com/index.php/birci/article/view/8104/pdf> (дата звернення: 09.09.2025).
4. Sly Eleanor. Russian army has used rape as a 'deliberate' strategy in Ukraine, claims UN envoy. The Independent (14 October, 2022). URL: <https://www.independent.co.uk/independentpremium/world/ukraine-russia-un-envoy-rape-b2202801.html> (дата звернення: 30.09.2025).

УДК 070:355.48(477) "2014/2025"-053.2/.6
DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2025.31.347557>

MINORS ON THE AGENDA OF EUROPEAN AND DOMESTIC MEDIA IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

Alina Zadorozhnia,

PhD (Political Science), Associate Professor
Faculty of Journalism, Advertising, and Publishing
Odesa I. I. Mechnikov National University
e-mail: alizador@onu.edu.ua
ORCID iD: 0009-0000-7420-7029

This research explores the evolving role of journalists during the Ukraine's War of Independence (Liberation War), focusing on the challenges brought by mass murders or injury of children (psychological and physical) by the Russian army and changing audience behavior. It examines the algorithm for distributing news to citizen, and the importance of adhering to professional standards, ethics norm.

The massive attack on Ukrainian cities, killings, and population displacement created a situation for media representatives to act — to provide evidence about the total crimes of the Russians against humanity, in particular about violations of the UN Convention on the Rights of the Child.

The study mentions that the main role of chroniclers of the war events was assigned to domestic, mostly regional journalists who were in close proximity to children who had been affected by or continued to suffer from illegal actions of Russia. This article emphasizes the role of the journalist in transforming of the dry statistics of the war into a problem extending beyond the country's borders (by involving experts and opinion leaders who responded to the "voices" of children. Anyone must understand that one of the most vulnerable groups of the population was children — who had fallen under the occupiers' target.

The article highlights the necessity for journalists to find new formats of storytelling, enhance media literacy, and also maintain trust in an area saturated with information and disinformation. The findings contribute to understanding how Ukrainian and European journalism can preserve its mission while complying with new requirements in the new reality.

Keywords: journalism in the context of the War in Ukraine, ethical norms, violation of children's rights.

REFERENCES:

1. Holub Olena, Romanyuk Oksana (2025). Ukrayins'ki media hovoryat' pro ditey, ale zdebil'shoho movoyu zvitiv i stereotypiv. Doslidzhennya IMI [Ukrainian media are talking about children, but mostly in the language of reports and stereotypes. IMI Research]. *Sayt Instytutu masovoyi informatsiyi vid 24.03.2025*. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-govoryat-pro-ditej-ale-zdebilshogo-movoyu-zvitiv-i-stereotypiv-doslidzhennya-imi-i67292> (accessed: 10.09.2025) [In Ukrainian].
2. Shostal Oleksandr (2025). Trahichna statystyka: YUNISEF pro zrostannya kil'kosti postrazhdalikh ukrayins'kykh ditey [Tragic statistics: UNICEF about the increasing number of Ukrainian children victims]. *News agency «112.ua» vid 02.01.2025*. URL: https://112.ua/en/tragicna-statistika-unisef-pro-zbilsenna-kilkosti-postrazdalih-ukrainskih-ditej-50947?utm_source=chatgpt.com (accessed: 09.09.2025) [In Ukrainian].
3. Onyejelem Timothy Ekeledirichukwu. Whose Story Is It? Media Portrayals of Children in Conflict and Migration Contexts. P8. No 3 (2025). Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal). URL: <https://www.bircu-journal.com/index.php/birci/article/view/8104/pdf> (accessed: 09.09.2025) [In English].
4. Sly Eleanor. Russian army has used rape as a 'deliberate' strategy in Ukraine, claims UN envoy. *The Independent* (14 October, 2022). URL: <https://www.independent.co.uk/independentpremium/world/ukraine-russia-un-envoy-rape-b2202801.html> (accessed: 09.09.2025) [In English].